

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ
№11 (23), вівторок, 19 вересня 2000 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Колонка редакторів

Щойно в Києві відзвучали акорди Першого міжнародного фестивалю "Амала - 2000". Він зібрав на сцені некало оригінальних самобутих художніх колективів та окремих виконавців із багатьох країн світу.

Достатньо назвати імена таких виконавців, як Діма Клімошенко, Галя Чорна, заслужена артистка України, Петро Чорний, то стане зрозуміло роми нашої держави достойно змагалися в мові душі - пісні - з митцями інших континентів. На престижному фестивалі, який знайшов, за окремим винятком, позитивні відгуки в пресі, на радіо, телебаченні, успішно виступали й колективи із Закарпаття.

Фестиваль завершився, збагативши всіх - його учасників, гостей, глядачів. Ще й ще раз він продемонстрував: мистецтво зближує людей, де б вони не жили, здружує. Коли в єдиному пориві еднаються серця - прекрасно.

Наша газета в номері, який він, дорой читачі, тримає в руках, подала де-

тальний звіт Ваших кореспондентів про чудове дійство.

В планах редакції - недавно заявлена рубрика "Кольори творчості", де вміщуватимемо творчі портрети професійних та самодіяльних митців, які пропагують ромську пісню, танець, музичне та образотворче мистецтво, хореографію. Є в нас й інші намітки. Йдеться про ширше висвітлення духовного життя ромів Закарпаття, перебудович процесів в суспільному та економічному житті тощо. Адже, живучи під небом України, поруч із іншими народами й народностями, роми беруть посильну участь з суспільнокорисної діяльності.

Колектив редакції намагається перебувати у вирі життя, пропагуючи найперші пагіні досвіду, набуті в тій чи іншій сфері життя, зокрема і в практичній, де роми проявляють себе в труді, відносинах із іншими національностями чи етнічними групами.

Шеф редактор А.Адам
Редактор Є.Навроцька

ЕПІГРАФ НОМЕРУ

Хочу тебе бачити відродженою знову
Пісні твої чути, Шевченкове слово.
Щоб цигана ти, поважала як сина.
Бо ти моя ненько, моя Україно!

М.Козимиренко

"АМАЛА - 2000" ЗІБРАВ ДРУЗІВ

Два дні в столиці нашої держави Києві проходив Перший Міжнародний циганський фестиваль мистецтва "Амала - 2000". Своє мистецтво киянам та гостям міста показували кращі з кращих мистецькі колективи та окремі виконавці з Росії, Словенії, Чехії, Болгарії, Югославії, Іспанії. Широко було представлена творчість ромів України, в тому числі й Закарпаття. Сотні людей були заворожені "циганським містечком". Це і шатра для гадалок, ярмарки сувенірних

виробів, тощо. На диво прекрасно було оформлена сцена: це всі види ромських возів, на яких прикочували роми в Україну, шатра, кочові кузні, папала багаття, закликаючи бажуючих погрітись коло вогню, своїми гордими поставами і вершинами милували коні.

Звучать урочисті позивні, дзвони коло колів розносяться довкола. Раптом вони затихають. І що тишу нби навпіль розкраює дитячий крик. Очам відкривається дивовижна сцена: у національному яскравому ромському одязі з'являються жінки, одна з яких несе на руках дитину.

А крик продовжується. Це дитя - символ народження нового фестивалю - "Амала - 2000" ("Друзі"). Над імпровізованим містечком розносяться слова:

Не от лотосов Ганга,
Не от горных орлов
Происходят цигане
От степных табунов...

Не придумали плахи,
И шути не от них,
Но смеяться и плакать
Научили других.

Урочистий момент відкриття: з щирими словами до присутніх звертається головний режисер та постановник, президент фестивалю, Заслужений артист України Ігор Крикунов.

Оригінально було побудована робота цього мистецького свята. Кожному

колективу була надана можливість показати свій доробок, подивитися, що нового надбано у митців інших країн.

Амала стала форумом друзів. Людей закоханих з пісню, музику, танець. Ромська творча еліта світу продемонструвала, як можна жити в колі побратимів, мирно ділячись з ними найкращим, що може витворити жива душа.

(Продовження на 4 стор.)

На підводах - в похід за свободою слова

Сплинуло не так і багато часу з весни, коли редакційний колектив львівської газети "Експрес" виступив організатором голодування. На підтримку вільного слова піднялися журналісти інших ЗМІ багатьох областей України, вимагаючи свободи слова, змін до законодавства, щоб припинили розправу над ЗМІ.

І ось 4 вересня у Львові, 5 вересня в Києві відбулися акції журналістської солідарності першого етапу всеукраїнського заходу "Похід свободи". Журналісти різних видань "впряглися" в підводу, яка символізувала проблеми зі свободою слова в Україні. У разі, якщо депутати Верховної Ради проігнорують вимоги журналістів і не включать до порядку денного осінньої сесії відповідних законопроектів, на справжніх підводах буде здійснено багатоденний перехід через кілька областей України. До того ж учасники акції пообіцяли по іменному гарбузу кожному законотворцеві, який голосуватиме проти журналістських поправок.

На в'їзді до Києва, було затримано вантаж із гарбузами. Після 6-годинного скандалу його дозволили розвантажити перед інформативним УНАІН.

Наш кор

Свято ромського мистецтва

23 вересня цр. в Ужгороді, на Театральному площі, відбудеться свято ромського мистецтва. Його Барвіста афша пропонує виступи різноманітних ансамблів, солістів-виконавців.

Присутні зможуть ознайомитися з експозицією ромського музею. Свято завершиться народним гулянням. Початок свята о 14 годині.

Міжнародний семінар - про свободу інформації

Державний комітет зв'язку та інформатизації, Центр інформації та документації Ради Європи в Україні та Харківська правозахисна група планують провести 28-29 вересня 2000 року в м.Києві міжнародний провітницький семінар "Європейське законодавство про свободу інформації та вдосконалення українського законодавства", в якому візьмуть участь експерти Ради Європи, представники законодавчої, виконавчої та судової влади України, представники провідних юридичних установ України, журналісти, представники українських неурядових організацій. Робочі мови семінару - українська, російська, англійська.

Семінар здійснюється в рамках програми взаємодії Ради Європи з Україною в сфері правозахисту (Директорат з прав людини Ради Європи). У семінарі візьмуть участь експерти Ради Європи, відомі фахівці в галузі свободи інформації Анджей Желівський, професор права Варшавського університету, і Іван Сехелі, перший угорський омбудсмен з питань свободи інформації і захисту персональних даних.

Оргкомітет запрошує до участі в цьому представницькому семінарі координатора ромського правозахисного центру Аладара Адама.

"АМАЛА - 2000"

(Закінчення. Початок на 1 стор.)

Говорять учасники фестивалю: Діма Клімашенко, артист (Україна):

- Мені 21 рік. З мистецтвом дружу з малку. Діда знають у Києві як першу гітару в оркестрі УМВС України. Ясна річ, батьки - музиканти - тільки зрадили, коли сказав їм про своє рішення навчатися в музичній школі по класу гітари. У 16 літ вперше потрапив на професійну сцену. То був 1996 рік. Став переможцем фестивалю "Жар-птиця", виборовши головний приз "Кращий співак України".

Коротко про мій доробок. До десятка моїх пісень стали хітами. Записав два альбоми, шість відеокліпів. Незабаром вийде у світ новий альбом. Це буде певний сор-приз для молоді.

Про першу в Україні ромську газету "Романі Яг" знаю. В Ужгороді, де вона видається, був. Навіть мав сольний концерт у популярному молодіжному клубі цього міста - "Армагедон". Виконував пісні не тільки ромською, а й українською, російською.

Учась у фестивалі "Амала-2000" вважаю за честь і дарую всім глядачам ромський гмн, який виконую вперше.

Олександр Чикаленко, соліст групи "Барон-мюзік-степ" (Україна):

- Проведення подібного фестивалю - подія в культурному житті України та інших держав - його учасниць. Сцена з'єднала напролюд різних виконавців з багатьох країн.

На знімку. Олександр Чикаленко

Встиг уже поспілкуватися з багатьма солістами. Деякі знають мене із гастрольних турне в різних країнах. Подарував новим друзям і свій новий компакт-диск "Солодкі сніг", який нещодавно вийшов. Записав пісні трьома мовами: ромською, українською, російською. Сподіваюся збагатити репертуар і піснями, які виконуватимуть англійською мовою. Нею володію вільно.

Взагалі скажу, що знання мов дуже потрібне співаку. Бо живого спілкування нічим не замінити.

Мрію побувати в Ужгороді. Читачам газети, для якої радо даю інтерв'ю, мої найщирші вітання. Люблю пісню, музику. Вони підносять людину, роблять її чистішою, духовно розвиненою.

Iga Kellarova, художній керівник групи "Романо Пат" (Чехія):

- Кажете, що мене називають ромською зіркою Європи? Добре, що про це знають у Закарпатті, яке сусідить із нашою державою. І приємно мені давати перше інтерв'ю першій в Україні ромській газеті. Наш колектив присікпливо готував програму для такого престижного фестивалю, як "Амала-2000".

Можна лише вітати організаторів цього величного дійства:

Україна - молода держава. І її кращі митці пробивають собі дорогу в світ. Їх участь у заходах цього мистецького свята значно збагатить кожного та й ми, артисти з інших країн, багатіємо від такого дружнього спілкування.

Ми вже подарували і ще подаруємо традиційні пісні чеських ромів, які передаються з покоління в покоління. Це пісні й моїх предків, зокрема й батька, який дуже беріг ромські традиції. Особисто я побувала в різних країнах - полюбила співучих людей Італії, відкриваю постійно щось нове в кожній країні, куди приїжджаю. Ця дорога пролягла в Україну, Бачу, захоплений нею і мій чоловік, учасник групи, композитор.

Я часто буваю на різних семінарах по музиці, мистецтву, освіті. На них виступаю в ролі вчительки, намагаюся розкрити молодим ромам очі на мистецтво, шедеври.

Охоче запрошуємо на навчання в семінарах молоді. Не зачинямо дверей і перед юнаками та дівчатами інших національностей.

Читачам "Романі Яг" зізнаюся, що виконую лише ромські пісні, хоч знаю немало творів інших народів.

Анатолій Кондур, художній керівник ансамблю "Пхабарде Іле" ("Гарячі серця") (Ізмаїл):

- Наш колектив уже має свою історію, склався репертуар, традиції. 17 років даруємо мистецтво. В складі ансамблю дві сім'ї обдарованих співаків, музикантів і танцюристів. Наприклад, родина Васильєвих: Батько - соліст, мати - теж, син Михайло співає, грає на кількох музичних інструментах.

Для нас участь у фестивалі - хороша можливість по-знайомитися з досягненнями колективів з різних держав. Та й можемо звірити свої досягнення з набутками інших.

Газета "Романі Яг" цікавить громаду міста Ізмаїла? Можу дати на ваше запитання вичерпну відповідь, бо я є її головою. Отож у курсі всіх проблем. Відкриваємо дітям світ - вчимо грамоти, даємо початки музики. Моя дочка - вчителька - керівник ромської недільної школи. Взагалі, ми всією сім'єю перебуваємо у вирі життя ромів, організуємо школи, молодіжний центр, англійський клас.

На прощання скажу, бо ось-ось мій вихід на сцену. Серед наших ромів є лікарі, вчителі, льотчики. Лише 40 років як осли, але наше життя потроху нормалізується. Займаємося ковальством, тваринництвом, землеробством. Ромки - і торгують, і гадають, і ворушать. У цей трудний час намагаємося вижити.

Аца Новкович, керівник оркестру Новковича (Югославія):

- Вас дивує, чому оркестр називається моїм іменем?

Про це можна прочитати на бубнові. 10 музикантів у колективі, якому уже 30 років. Хто на чому грає - один на трубі, другий - на бубні, третій на... Разом виходить чудова музика, під яку і сміятися можна, і танцювати, і сваритися, і веселитися. Ми все вмисмо. Наше мистецтво по достоїнству оцінили і в Словенії, і в Австралії, і в Німеччині. Ми виконуємо ромську музику різних жанрів. Нас люблять слухати не лише роми, але й представники інших народностей. Нещодавно газети в Чикаго писали, що в оркестрі Новковича вміють на трубі говорити мовою людей. Це високе мистецтво, коли в ру-

ках музикантів-віртуозів труби говорять. Не одразу ми досягли високої майстерності.

Мені виповнилося 50 років, а з них уже 30 керую колективом. Граю з 12 років. Тепер у мене золота труба. Тож мушу старатися грати якнаймайстерніше, бо інакше цей подарунок-нагорода буде останнім.

Що побажати через газету всім шанувальникам музики, пісні? Нехай у світі буде мир, бо, на жаль, у Югославії лунають постріли й падають бомби.

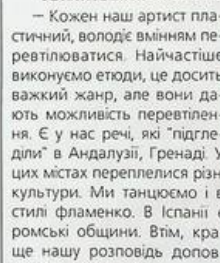
Рікардо, учасник групи "Іспанська Сюїта" (Іспанія):

- Чи правда, що ваш колектив складається з двох братів і сестри? - поцікавилися ми.

- Не зовсім. До складу нашої групи входить ансамбль з трьох гітаристів та двох вокалістів. Вони виконують старовинні ромські музичні твори, але в основному - це іспанські народні пісні. Ряд наших учасників не змогли взяти участь у фестивалі. Та ми побудували нашу програму так, що включили в неї ті номери, які можемо виконати разом. Немало уваги приділяємо розкриттю образів, характерів у тих творах, які виконуємо.

Хосе, учасник групи "Іспанська Сюїта" (Іспанія):

- Кожен наш артист пластичний, володеє вмінням перетворюватися. Найчастіше виконуємо етуди, це досить важкий жанр, але вони дають можливість перевтілення. Є у нас речі, які "підглядали" в Андалузії, Гренаді. У цих містах переплелися різні культури. Ми танцюємо і в стилі фламенко. В Іспанії є ромські общини. Втім, краще нашу розповідь доповнить сестра Розалія.

Розалія, учасниця ансамблю "Іспанська Сюїта":

- Наш колектив створено 12 років тому. Мені тепер 31 рік. На сцені з 13 років. Вчилася в школі. Ще моя прабабуся була неперевершеною виконавицею фламенко - це один із різновидів іспанського танцю.

З покоління в покоління в нашому роду передається мистецтво танцю, відточується майстерність його виконання. Гастролюємо часто. Але постійно працюємо над новими творами. Репертуар - різноманітний, не лише іспанські танці. Охоче відгукувалися на запрошення взяти участь у фестивалі.

Петя Чорний, учасник Першого міжнародного фестивалю циганського мистецтва (Україна):

- Про якусь іншу професію, ніж артистичну, й не мріяв. Моя мама - Гаяля Чорна - 30 років на сцені, заслужена артистка України.

ЗІБРАВ ДРУЗІВ

Я її, образно кажучи, власна валізка: з семи місяців гастролюю з нею. За це я їй згодом достойно віддячив, ставши її власним аккомпаніатором.

Я володар багатьох призів, різних нагород, у тому числі Гран-прі в 1992 році. Постійно навчаюся. Закінчив музичну школу, училище. Тепер навчаюся в Московській музичній академії. Талановиті роми Закарпаття привезли на фестиваль своє мистецтво, яке засвідчує високий рівень. У цей край, коли випаде можливість, охоче приїду.

Я дуже мобільний, легко даюся в дорогу. Гастролюю водили мене різними країнами. І легше мені назвати ті, в яких я не побував.

Майже кожна поїздка багата несподіванками. Це і зустрічі, і враження, і знайомства.

Хіба можу я забути той момент після концерту в Швейцарії, коли мені сказали: "З вами хоче побесідувати Монсерат Кабальє". При зустрічі з цією видатною особистістю я настільки розгубився, хоча вмів тримати себе в руках, що не знав з чого розпочати розмову. Уявляєте, не привітавшись, сказав банальність: "Ви так схожі на мою маму." Я мовив це від душі, а вийшло як у відомому анекдоті про Мойсея Абрамовича.

Роми - народ настільки унікальний, що свої думки виражають через почуття, в емоціях. Про них художнім словом писали корифеї літератури. Лев Толстой, Олександр Пушкін та інші. А слів замало, коли йдеться про мій народ!

Цигани свого часу мистецтвом радували дворянську Росію, вносячи в її культуру і свої барви. Україна від того, що роми не збагачували її культуру, мистецтво, багато втратила. Такі її велети духу, як Шевченко, мучилися на засланнях. Влада кожної держави повинна сприяти ромам, які осіли в ній, і тоді буде користь обопільна. Жаль, що Україна не має знаменитих циганських хорів, оркестрів.

Я артист. Але настільки люблю свій народ, що готовий погодитися на пропозицію ректора Київського університету культури і мистецтва Михайла Поплавського очолити факультет ромського мистецтва.

На знімку: Ансамбль "Сонячна Радванка"

Ромський Паваротті - Джого

Учасники міжнародного Ромського фестивалю "Амала - 2000" були представлені найбільш відомими та визнаними в світі солістами або музичними колективами. Болгарю представив фольклорний колектив "Сайме" під керівництвом Велко Костова та сольними номерами зачарував публіку Джого Паваротті. Він народився в Софії 39 років тому. Скіпнув себе

рано одружився. Жінка - Анїде подарувала йому трьох діточок. Всі вони надзвичайно музично обдаровані. Старший син, якому виповнилось 20 років, співає, чудово грає на акордеоні і кларнеті.

На Україні Джого вперше. Йому надзвичайно сподобався Київ з його чудовими храмами, алеями, Хрещатиком, привітними, добрими людьми. Був вражений чу-

пам'ятає - співав. Проте професійно почав знайомитись вокалом з 13 років. Слід відзначити, що вся сім'я Джого - професійні музиканти: всі його чотири брати виступають у семейному музичному ансамблі "Джинс Авер", який відомий не тільки у Болгарії, але й за кордоном - Чехії, Польщі, Словаччині, Україні.

У репертуарі Джого є класичні, оперні та камерні твори, з якими він виступав як соліст, так і з музичними колективами у великих концертних програмах. На Міжнародному Всесвітньому ромському фестивалі 19 липня 1998 року отримав звання лауреата та ім'я Ромський Паваротті.

Як і всі ромські юнаки -

довою режисурою свята, його європейським рівнем.

"Щасливої дороги Вам, ромський Паваротті-Джого! До зустрічі у 2001 році!"

Акорди фестивалю...

Вони ще довго й довго звучатимуть у Київському небі над широким Дніпром, у серцях вдячної публіки, яка упродовж усіх днів і ночей збагачувалася неповторним, самобутнім мистецтвом. І музика, пісня, художнє слово, танець, і знаменитий фейєрверк, гімн, салюти - все це переплелось в красивому вінку, якому назва - "Амала".

Фестивальне журі відзначило своїх найкращих виконавців у двох номінаціях - "Національна гордість" та "Національне надбання". Відрадно, що участь у міжнародному фестивалі принесла нагороди й закарпатцям. У номінації "Національна гордість" Почесним дипломом нагороджено президента Асоціації "Єдність" **Аладера Адама**, у номінації "Національне надбання" - колектив газети "Романі Яг", вокально-хореографічний ансамбль "Сонячна Радванка" (художній керівник **Світлана Адам**), і групу "Унг - Ромен" (художній керівник **Бейла Горват**).

PS. Як можна було і сподіватися, російськомовна газета "Київские ведомости" після Першого Міжнародного фестивалю циганського мистецтва "Амала-2000" захворіла на ромофобію у важкій формі. Бо нічим іншим, крім цієї хвороби, ми не можемо пояснити появу 13 вересня на сторінках вищезгаданого видання репортажу Тараса Ткачука, який дуже непрофесійно, поверхово і суб'єктивно описав це справді чудове свято.

"Моє поле - лист звичайний"

Михайло Григорович Козимиренко - відомий ромський поет, член Національної спілки письменників України. Музикант і самодіяльний композитор. Понад 35 років працює викладачем Коростенської музичної школи на Житомирщині. Пише вірші рідною мовою. Плідно працює як перекладач.

На Першому міжнародному фестивалі "Амала-2000" Михайло Григорович був членом журі активно зустрічався з учасниками та гостями мистецького свята.

- Михайло Григоровичу, нещодавно вийшло у світ цінне видання - поема Олександра Пушкіна "Цыгане" чотирма мовами. Переклад ромською здійснили ви. Вітаю! Над чим зараз працюєте, аби порадувати своїх читачів?

- Не секрет, що нині видавнича справа в Україні йде дуже важко. Все визначається коштами. Головна спеціалізована редакція мовами національних меншин України - єдине видавництво, яке друкує твори поетів, літераторів національних меншин. Аби надрукуватися в інших видавництвах, потрібні кошти. І чимали. А де їх взяти? Зі своєї зарплати? А спонсори, на жаль, забарилися... Сподіваюся, що через два місяці побачить світ моя чергова книжка "Хачол романі пе", ("Палає циганський дух") у вищезгаданому видавництві двома мовами - ромською, українською.

- Зачитайте, будь ласка, один - два вірші з цієї книги...
- Будь ласка.

Моя стежина

Моя стежина круто в'ється,
Біжить у сіль, за небокрай.
Чи скоро день там обігнеться
І що чека там - некло, рай?
Хто зважить все й на все у світі,
Хто вирок внісе крутий,
Отець небесний, жінка, діти
Чи справ, що звершив крутовий?
Пора для себе відкривати
Святої Біблії слова
Щоб врешті-решт собою стати
І не спізнитися, як був...

Моє поле

Селяни з року в рік, віками
В турботах сьвіт що й коли
Вкривались руки мозолями,
Щоб зерна праці проросли.

Я теж пронолюю рядочки
Не всі пройдеши - і враз біда:
Зів'януть дум мої листочки,
Коли залзе думки вода.

Звичайний білий лист наперу
Лежить самотньо на столі,
Чека, коли зварю вечерю,
І підійду; немов до рілля!

Щоб кинуть зерна - душі боли-
Засіяй поле і чекають.
Чи проростуть, чи надто кволі
І під вітрами чи встять?!

Хоч моє поле - лист звичайний,
Робота з словом - не легка.
Нема врожжаю - я у відчай,
Обмаль думок - душа всяща.

- Хочеться почути вашу думку - і як читача, і як Флавія - щодо єдиної ромської газети в Україні "Романі Яг".

- Справа ведеться благородна. Я чекаю з нетерпінням - чесно зізнаюсь - виходу кожного чергового номера газети "Романі Яг". Зберігаю всі номери. Хотів би бути й надалі читачем і дописувачем. Сподіваюся на зустріч з колективом редакції, з керівництвом обласного центру Закарпатської області - міста Ужгорода.

Дуже добре, що у газеті є постійні рубрики. До цього читач звикає. А зворотній зв'язок з читачем тільки сприяє виданню у підняті іміджу. Я бажав колективу "Романі Яг" творчої наснаги. Адже газетне друковане слово має велику силу!

Фестивальним святом подорожувала виїздна редакція "Романі Яг": Аладар Адам, Ігнац Тирпак, Євгенія Навроцька, Тетяна Грицишук.

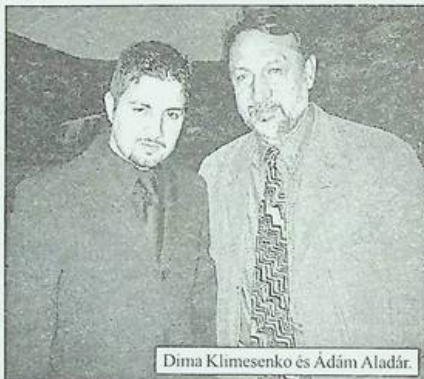

Románi Jag

A Roma Nép Újsága
Manusengero Romano Nyevepe

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

„Amala - 2000” – barátok találkozója

Dima Klimesenko és Adam Aladar.

Két napon át tartott Kijevben az Első Nemzetközi Cigány Művészeti Fesztivál az „Amala - 2000.”

Eljőttek megmutatni művészetüket a kijeveieknek és a város vendégeinek a jobbna- jobb művészeti kollektívák és egyéni előadók Oroszországból, Szlovéniából, Csehországból, Bolgáriából, Jugoszláviából, Spanyolországból.

Színvonalos műsorral jelentkeztek Ukrajna romái, ezen belül a kárpátaljaiak is...

Az emberek százait megbabonázta a „cigány városka”. Sátorakat állítottak a jósónak, a különféle emléktárgyak ársítóiának.

Csodálatosan volt elkészítve a színpad és környéke. Látni lehetett a roma szekerek minden típusát, amelyeken valamikor Ukrajna romái vándoroltak, a sátorokban kovácsműhelyek kaptak helyet, tábortüzek égtek, hívogatta az érdeklődőket melegedni, gyönyörű lovakon lovasok vágattak.

Körös-körül csengők csengését lehetett hallani.

Egyszerre csend lett, amelyet gyerekek kiáltása tört meg. Az érdeklődők elé csodálatos kép tárult: tarka, hagyományos roma ruhákban asszonyok jelentek meg, az egyik kisgyermeket hozott a kezében...

A örömjongás tovább tartott. Ez a gyermek — egy új fesztivál születésének a szímbóluma — Az „Amala—2000”-nek (barátok).

Az improvizált városkában ezek a szavak voltak hallhatók:

*Nem a Gangesz volt bölcsőjük,
Nem is a kőszáli sasoktól lettek.
A cigányok nem lótszok közt,
Hanem síkságon, ménes közt születtek.*

*Származásukról hol könnyezve,
Hol mókázva mesélnek sokat,
De kacagni szívből és sírni,
Ők tanítottak meg másokat.*

A megnyitó ünnepélyes pillanatában: őszinte szavakkal fordult a résztvevőkhöz Igor Krikunov főrendező, a fesztivál elnöke, Ukrajna érdemes művésze.

Az ünnepséget eredeti módon szervezték meg. Minden

egyek kollektívának lehetősége volt, hogy bemutatkozzon illetve megnézze milyen újdonság van más országok romáinak művészetében.

Az „Amala -2000” a barátok fóruma volt. Olyan embereké, akik a zene, az ének, és a tánc szerelmesei.

A világ művészetének az elijé demonstrálta, hogy hogyan lehet élni a testvérek körében, osztozni velük a legszebbel, amit csak a lélek létre tud hozni.

A fesztivál legismertebb résztvevői az alábbiakat nyilatkozták:

Dima Klimesenko énekes (Ukrajna)

21 éves vagyok. A művészet gyermekkoromtól a barátom. Szüleim zenészek. Nagypámat úgy ismerték, mint a belügyminisztérium zenekarának szülőgátárosát. Szüleim nagyon örültek, amikor beiratkoztam a zeneiskolába.

16 éves koromban léptem fel először színpadon. Ez 1996-ban történt.

A „Főnix madár” fesztiválon megkaptam az első díjat Ukrajna legjobb énekese címet. Tíznel több dalom már sláger. Nemsokára megjelenik legújabb lemezem, amely meglepetés lesz a fiatalok számára.

Ukrajna első roma újságát, a Romani Jag-ot ismerem. Már jártam Ungváron. Koncertet adtam az Armagedon Disco Klubban. Nemcsak roma nyelven, hanem oroszul és ukránul is énekeltem.

Az „Amala 2000” fesztiválon való részvételt megtisztelőtérnek érzem, és egy új dalomat itt adom elő először.

Alekszandr Csikalenko, - a „Baron musik-step” szölistája (Ukrajna)

A fesztivál nagy esemény Ukrajna és a többi résztvevő ország kulturális életében. A színpad egyesítette a különböző országok előadóit. Több szölistával beszéltem, akik közül sokan ismernek engem, mivel több országban felleptem már.

Új barátaimat megajándékoztam legújabb CD-mel, az „Édes álom” cíművel, amely nemrég jelent meg. Ezen a lemezen három nyelven énekelek: oroszul, ukránul és anyanyelvemen. Repertoáromat

angolul előadott dalaimal is kiegészíttem. Angolul elég jól beszélek. Idegen nyelveket minden egyes énekesnek tudnia kell.

Szeretnék eljutni Ungvárra. Olvasva újságukat, amelynek most interjút adok, üdvözetemet küldöm az ungváriaknak. Szeressék a dalokat és a zenét gazdaggá teszik az embert.

Ida Kelerova a „Romani Rat” (Csehország) művészeti vezetője.

Európában roma csillagnak neveznek? Jó, hogy Kárpátalján, államunk szomszédságában tudnak erről. Öröm számomra interjút adni újságuknak.

Csoportom gazdag programmal jelentkezett az Amala -2000 fesztiválra.

Üdvözetemet szeretném küldeni ezen óriási ünnep rendezőinek. A résztvevők élményekben gazdagodva térnek haza.

Mink olyan hagyományos cseh - roma nótákat ajánljuk a nézők figyelmébe, amelyek nemzedékről - nemzedékre

szállnak. Ezeket a nótákat az őseimtől tanultam, főként apámtól, aki megőrizte a régi roma hagyományokat.

Több országban voltam már, szeretem az éneklő embereket. Majdnem minden egyes szemináriumokon részt veszek, amelyek a zenéről szólnak.

Acca Novkovics, a Novkovics zenekar vezetője (Jugoszlávia)

Zenekarom 10 muzsikusból áll. Mindegyik fűvös hangszeren játszik. Együtt csodálatos zenét produkálunk, amelyen nevetni, amelyre táncolni lehet.

Művésztünket megcsodálták már Szlovéniában, Ausztriában és Németországban.

A roma zene különböző műfaját játszuk. Nemcsak romák, hanem más nemzetiségűek is szívesen hallgatják előadásunkat.

Nemrég egy Chikagói újságban azt írták rólunk, hogy a

Ung-Romen zenekar tagjai.

Novkovics zenekarban a fűvösök az emberek nyelvén beszélnek.

50 éves vagyok, harminc éve vezetem ezt a zenekart. 12 éves koromtól zenélek.

Arany trombitám van. Szívből igyekszem játszani, mert nélküli az egész mitsem ér.

Ricardo Hose (Spanyolország)

Úgy építettük fel programunkat, hogy olyan számokat tartalmazzon, melyeket a legjobb módon tudunk előadni. Művésztünkben nagy figyelmet szentelünk a jellem, a lelkiület kifejezésére. Minden egyes tagunk képes az improvizálásra. Flamengot táncolunk. Kollektívánk 12 éve alakult, - mondja Rozália, Ricardo testvére. 31 éves vagyok, 13 éve a színpad az életem. Már dédnagyanyám is kiváló flamengo táncos volt. Ez a tánc tehetség nálunk nemzedékről - nemzedékre száll.

Többször vagyunk vendégszereplésen. Repertoárunk gazdag, nemcsak spanyol táncokat táncolunk.

Örülünk, hogy rész vehettünk ezen a fesztiválon.

A fesztivál zsűrije oklevelet osztott a fellépőknek, köztük a kárpátaljaiaknak is.

Oklevelet kapott: Adam Aladar, a Romani Jag roma szervezete vezetője, Adam József, a Phralipe vezetője, a Romani Jag című újság kollektívája, a Horvát Tibor vezette Ung-Romen zenekar, az Adam

Szvetlana vezette Napsütéses Kárpátalja együttes.

A fesztivál végetért...

A kijeveiek még sokáig emlékezni fognak erre a felejthetetlen eseményre, ahol a zene, az ének, és a táncművészet kiválóságai léptel fel.

A roma szekeren a Romani együttes egyik tagja.

Rozália, a flamengó táncosnő.

Margit Rajzenerova

Margit Rajzenerova, az ismert roma író 1945. április 5-én született Szlovákiában a Bavepöv járási, Malij Bukovec faluban. 1946-ban családja Prágába költözött.

A 80-as évek második felétől kezd publikálni. Műveit roma nyelven írja. 1991-ben a „Roma szerzők egyesületének” a alapítója, később vezetője. Ezenkívül ő az egyik alapítója az „Amaro lav”, „Romano Gendalos”, és „Romano Zaniben” folyóiratoknak. 1994-ben jelenik meg első önálló műve a „Kali” című verseskötet. Napjainkban Belgiumban él, és tovább alkot népe javára. Nemrég látott napvilágot az „Álom” című verseskötete.

Vudar andro dživipen

Sar vudar phandlo pre kleja,
durkines- niko tut na šnel,
niko na phuterel.
Užares - Vareko avela,
ko o vudar phuterela?
Gondol'ines-
So hin pal kada vudar?
So tut odoj užarel?
Savo nijpos, savi phuv?
Cuno daras,
al'e užares,
kaj pes angle tute
o vudar phuterela.
Tu mišines te dikhes,
Te prindžares!
Niko tuke n'avela te phenel:
Ma džā, malaches tuke ěja,
phares pes tuke dživela,
bokh the dukh prindžareha,
-o nejpos tut pat'iv na dela.
Tire romane gil'ora gil'aveha
the roveha.....
Niko tuke navela te phenel:
Ma džā, ach!

Tanuljuk a roma nyelvet

So si Tusa?

- Šhunav, ke nasvalyi sanas.
- Kon phendas?
- Tyi shej.
- Kana maladyilan lasa?
- Varesavo dyes.
- Sanas lende?
- Somas.
- Haj khere sas?
- Nas khere. Pej vulica maladyilom lasa.
- Haj so si lasa?
- Khanchi. Chi kerel butyi, feri karing desh chasura ushtyel opre, thovelpe, hulavelpe, pel peski kaveva, feri pala kodi huravelpe thaj sa xalpe peske romesa.

Szavak

Kana - mikor	numa - csak
Káring - merre	doktori - doktor
Cháso - óra	Bunul - bán
Pala - után	Xáben - étel
Ushtyel opre - felkel	Maj - majd
Kavéva - kávé	Thuv - füst
Drab - orvosság	Sa - mind

Romane chachipe

Cigány mondások

1. Dikhta feri, kaj kasko vurdon zhal e busnyi? Pe kasko si khas.
Figyeld meg, kinek a szekerehez megy a kecske? Akijén van széna.
2. Majsigo shin avri tyi shib, sar kaj tyi shib shinnel tyo shero.
Inkább vágd ki a nyelved, minthogy a nyelved vágassa le a fejed.
3. Te o nuvero cinoj, barij e balva.
Hogyha felhőiten az ég, erős a szél.
4. Andej bokh bistres e patyiv.
Az éhez megfelekedzik a becsületéről.

AZ V. MAGYAR ÉRTELMI SÉGI FÓRUM

Abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy részt vehettem, Kárpátaljai Magyar Értelmiségi V. Fórumán, melyet az ungvári református egyházközség, a megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztálya, valamint a Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége szervezett, s mely ez alkalommal a millenium jegyében zajlott szeptember 9-én Ungváron, a református templomban.

A kárpátaljai és az anyaországi meghívottak az egyházak, a társadalmi szervezetek, az önkormányzatok kisebbségében játszott szerepéről, a kultúra, a sajtó helyzetéről cseréltek véleményt.

A Fórumot Héder János tiszteletes úr, az ungvári református lelkipásztor nyitotta meg.

Beszédében kitért e történelmi egyház szerepére a kárpátaljai legnagyobb kisebbség, a magyarok életében. Többek között szolt a református vallás nevelő és kultúra megőrző szerepéről is.

Horvát Sándor, a MÉKK társelnöke, a rendszerváltás után létrejött önkormányzatoknak a kisebbség életében játszott szerepéről és gondjairól számolt be. Beszédében többek között szolt a magyar nyelvhasználat problémáiról.

Dupka György, a Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közösségének elnöke részletes beszámolójában ismertetette a kárpátaljai magyarság helyzetét. Általános képet festett a kisebbség szellemi, gazdasági, kulturális életéről.

Beszámolójában nagyra értékelte az anyaországi

segítségét, amelyet megénk magyarságára kap. Többek között szolt a magyar-ukrán közös vállalatokról, amelyeknek nagy szerepe van a mai gazdasági életben.

Kiemelte a kárpátaljai magyar társadalmi és civil szervezetek szoros együttműködését.

Itt szeretném megemlíteni, hogy megénk roma szervezetek is jobban együtt kellene működniük, mert csak így lehetne előbbre vinni a létszámában második kisebbség, a romák ügyét.

A Fórum munkája délután a nemzetiségi kulturális központban folytatódott, ahol szót kaptak a vendégek is. Többek között felszólalt dr. Törzsök Erika szociológus, aki korábban a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnökéként többször járt megénkben.

Beszédében szolt a „szellemi töke” kivándorlásáról, amely jellemző az anyaországra is. Ha Magyarország Erdélyből és Kárpátaljáról pótolja a hiányt, megénknek nincs honnan pótolnia.

A felszólalók sora hosszú volt. Közöttünk volt Szakács Zoltán, Magyarország ungvári főkonzulja, dr. Erkel Tibor országgyűlési képviselő, Horváth Katalin, az Ungvári Állami egyetem docense, Gortvay Erzsébet, irodalomtörténész Erdélyi Gábor, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője és több más résztvevő.

Vasárnap, szeptember 10-én, az istentisztelet után a református templom előtt felállított millenniumi emlékoszlop felavatása zárta a kétnapos rendezvényt.

Horvát Bertalan.

HERMINKA

Sok megpróbáltatás jutott neki osztályrészül. Mindössze kilenc hónapos volt, amikor elvesztette édesapját, aki szívinfarktusban halt meg.

Még öt éves sem volt, amikor édesapját követte édesanyja is, aki okos asszony, szerető édesanya volt. Amikor a haldokolt, magához hívta gyermekeit, és ezekkel a szavakkal köszönt el tőlük: „Éljetek békességben, szeressétek egymást. Keressetek meg a helyeteket az életben.”

Herminka a testvéreivel a Pirogov utca barakjában lakott.

Már öt éves korában kénytelen volt koldulni. A lakásuktól nem messze lévő „részeg” piacon koldult, és az emberek adtak neki néhány kopeket, egy kenyert, gyümölcsöt. Több mint két éven keresztül ebből tartotta el magát. Nagyon sokat nélkülözött és fázt.

Egy téli napon, amikor nagyon hideg volt, Herminka rossz szándékban, puloverben és harisnyanadrágban koldult a piacon. Teljesen megkékült a hidegtől, könnyek csordultak ki a szeméből.

Felfigyelt rá egy negyven év körüli asszony, aki édességet árult a standon, s nagyon megsajnálta. Levette a kabátját, és betekerte vele a kislányt. Forró teát adott neki. Estefélé pedig

elvitte magához. Otthon a család eldöntötte, hogy adaptálják a kislányt.

Nemsokára nyolc éve lesz, hogy Kica Herminát, az ungvári roma kislányt a Császár család örökre fogadta. A hideg és az éhség már a múlté. Helyette öröm és melegség veszi körül. Befogadták a Császár család tagjai is. Rita, a Császár család lánya és annak fia Martin, testvéreinek tekintik.

Herminka 10 éves korában ment iskolába, mivel nem volt igazolványa, egyetlen iskolába sem akarták felvenni. A 8-as számú középiskolába jár. Az ideai tanévben hatodikos.

Herminka nagyon jó tanuló – mondta osztályfőnöke, Pilipov Robert. Jól beszél több nyelven: ukránul, oroszul, magyarul is tud és már ismerkedik az angol nyelvel is. Nagyon sajnálja, hogy a roma nyelvet nem ismeri. A rokonaival nem érintkezik, mivel kikerültek őt. Az idegen emberek lett számára a rokonok.

Nyáron, a szünidőben Herminka a „részeg” piacon árulta az édességet és más élelmiszert, amelyet ő maga vásárolt a Krasznodon utcában lévő piacon. A szépen felöltözött, ukránul jól beszélő kislánytól vették a portékát.

Herminka nemsokára 15 éves lesz. Már tudja mi az élet. Gyógyszerész szeretne lenni. Jelenleg egy roma tánckörben szeretné megtanulni a roma táncokat.

Tatyjana Griciscek
Ukránból fordította : N. B.

Romák Técsőn

A romák kasztokra való felosztásának negatív következményei lettek. Ezt figyelhetjük meg elsősorban a foglalkozás kiválasztásában és a létfenntartásban.

Jó, amikor a szülőknek presztizst jelentő foglalkozása volt: zenészek, cipészek, csatormakészítők.

De ha a szülők napszámosok voltak, akkor legtöbbször ez a sors várt gyerekeikre is. Mivel a romák és nem romák közötti kapcsolat nem volt szoros, s így az egymás mellett éles nem hatott a romák életére.

Ezt figyelhetjük meg Horvát Viktor, a técsői romák vezetőjének a sorsában is. 1932-ben született sok gyermekes családban. Szüleinek 12 gyereke volt. Az apja tehető gazdánál napszámoskodott. Az anyja a gazdagok ruháit mosta a patakban. Horvát Viktor többször próbált tanulni. Először befejezte a szlovák nyelvű első osztályt, később a magyar nyelvű osztályt. Az iskolát később bezárták. Az idő múlt, és ő tanulatlan maradt.

1957-től 1959-ig az Amur vidéken töltötte katona éveit. Hazatérve jó munkát talált, s elég jól élt, ahogy a többi técsői roma is. A rendszerváltás teljesen megváltoztatta a romák életét, az emberek elszegényedtek, 100%-os a munkanélküliség, nincs pénz, rendszertelenül kapják a gyermekek után járó segélyt.

A kétszáz romát számláló táborban iskola nincs, s így kevesen lépik át az első osztály küszöbét.

- Ez nagyon elszomorít engem - mondja Horvát Viktor. Nekem is 12 gyermekem, 29 unokám és két dédunokám van. Nagyon rossz, hogy a romák közt nincs tanult ember, mert csak ők tudnának egyesíteni minket, és kivezetni ebből a borzalmas helyzetből.

